

АЗ И ДИСКУРСИТЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО – СРЕДНО И/ИЛИ ВИСШЕ

Борис Борисов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Образованието е динамичен процес на целенасочена, етапна и преднамерена интеракция между учител и обучаем. Основната цел е развиване на набор от компетентности в различни области, изграждане на личност, мисли и отношение, пригодими и адекватни спрямо динамиката на съвременния глобализиращ се свят. Свят, неизбежно поставящ в своя център като своеобразна средишна точка, в която се преплитат разнородни области, знания и сили – словото. Неизменно, със своята изконност, то е обект на широко теоретично и практическо изучаване от векове насам. Достиженията на лингвистите и на философите следва да бъдат разглеждани като мотивация за активно проблематизиране на словесната действителност, а не примиренческо основание за пасивна наблюдателност и умела безкритичност. Като многокомпонентен, многоетапен и продължителен процес образованието предлага различни механизми за достигане и усвояване на регламентираното необходимо. Общото звено помежду им е изначалното им съставно, притежаващо материален и идеален смисъл – езикът.

Еволюционното стъпало, оразличаващо човека от всички останали организми, населяващи планетата, е речта. Писмена или устна, преднамерена или непреднамерена, със свои специфични конотации, цели и резултати, речта е способна да конструира и да деконструира отношения, представи и смисли. Фундаментален компонент в многопластовата аспектност на образованието е речевата комуникация, чийто обект е дискурсът. Дискурсът според Сара Майлс е структуриращ сетивността ни за реалност и равнотетката ни за собствена идентичност. Динамичен или статичен по своята същност, дискурсът е понятие, считащо се за абстрактно поради многото отправни пунктове, криещи потенциал за дефиниция, а всъщност понятие, в което е вложен всеобщият смисъл. Натрупан и изказан човешки опит. Независимо дали става въпрос за текст, или за набор от бележки, дискурсът е притегателен и ценен елемент с развиването на уменията за проглеждане отвъд буквалността на графично изразеното – фокусиране и ментален опит за достигане до смисли

и цели, до широтата и необятността на познанието. Положена в контекста на образованието, тази характеристика на дискурса предполага стимулиране на проявата на интелектуални и творчески заложби и потенциали у обучаващите се.

Съвременната българска образователна система чрез резултатите от проведени държавни зрелостни изпити, изследвания като PISA и регулярно провеждани текущи изследвания (контрол) на придобитите знания показват наличие на сериозни дефицити в практическите умения на учениците да боравят с автономни смислови полета на текстове и речи. В образователния процес по български език в средните училища текстът бива представен като стерилно явление, с отсъстваща роля на свободата и динамиката на мисловните процеси. За текста учениците мислят като за съдържание, изчерпващо се с последния поставен препинателен знак, а не за отрязък, своеобразно представителен по своята същност, осигуряващ определена достъпност на четящия до създалия текста. Ограниченията, произтичащи от това, са видими в невъзможността на учениците да проявят критическо осмисляне на представена информация в текст, съобразен с техните възрастово-поведенчески характеристики. За съвременния ученик абстрактни са *основна идея, тема, посочване на верни/неверни твърдения, озаглавяване на текст*. Съсредоточавайки се основно върху формалните аспекти на езика, той бива изкуствено представен в наложени от външни авторитети форми и остава непознат в идеалните си същности и в динамичната си способност да бъде изграждан спрямо индивидуалните потребности на личността.

Системата на висшето образование в България не отделя специфично внимание на дискурса, на дискурсна компетентност и на изграждането на представите за текст и за работата с него. Изключение правят филологическите и педагогическите специалности, чиито фундаментални компоненти са речта и комуникацията. Студентите в тези специалности, изучавайки текста като жива материя, усвояват, разчитат и умело разбират различните значения – потенциални и ситуационни, диалогизират с наследени или с формиращи се културни модели, изразяват аргументирано и учтиво своите становища по определени въпроси. Тези умения са от ключово значение при формирането на личности, които са обществено активни, личности, ангажирани със значими за социума каузи. Липсата на придобити знания и опит с проблематиката на дискурса в повечето университетски специалности е налице в неспособността за практическо прилагане на теоретично заучените знания в ситуации и казуси със случаен характер, невъзможни да бъдат предвидени. Формално погледнато, знанията са придобити, а материален израз за тяхната достатъчност е придобитият документ (диплома) за завършване на висше образование. Реално погледнато през призмата на практиката, знанията не са индивидуално и личностно осмислени, а през тях е преминато само и единствено със съзнанието

за задължение и ангажимент. Независимо дали текстовете са художествени, публицистични или научни, те следва да окажат въздействие върху четящия ги. Повърхностното или отсъстващото запознаване на висшистите в България с проблематиката на дискурса е основната причина за отсъстващо навлизане в механизмите, явни и/или скрити, за конструиране на текст като единство от реч и идеи.

Работата на преподавателя не се свежда единствено до представянето на информация като дейност, ограничена и затворена от предварително отработени действия, а е свързана с начините и пътищата за достигане до вложените смисли. Като бивш ученик, настоящ студент и бъдещ преподавател – за мен от първостепенна важност ще бъде конструирането на критическо мислене, любопитство за изследователска работа с потенциала отвъд графично видимото и буквално разчетимото. Като пресечна точка между форма и функция, дискурсът и дискурсният анализ биха подобрили не само самочувствието на учениците като европейски граждани, но и моята преподавателска и човешка интуитивност – да създавам и да спомагам за вдъхване на повторен смисъл и надежда у вече създаденото или за полагане на основи на творчески пориви за „изковаване“ на речта – идеална в своята индивидуална несъвършеност, динамична и жива в (не)съзнаваните подходи към нея, незавършена в потенциала за неизчерпаемо увеличаване на своя обем. Изучавайки, а след това и преподавайки дискурса, студентът, бъдещ преподавател, дешифрира явлението *текст*, правейки го достъпно за съвременния български ученик, като превръща личността в осъзнат носител на езика, свободно разполагащ и боравещ с него за целите на своето светоусещане и светоизграждане.

LITERATURE

MILLS, S., 1997. *Discourse*, Routledge.

DISCOURSES OF EDUCATION (SECONDARY AND HIGHER) AND ME

✉ **Mr. Boris Borisov, Bachelor Student**

Faculty of Slavic Studies

Sofia University

1504 Sofia

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

E-mail: boris_b_2002@abv.bg